

La foscor del cel

Text > JOAN MIRÓ AMETLLER

Il·lustració > MARC VICENS

Els telescopis espacials han renovat l'observació del cel estrellat. Els Hubble, Gaia, Kepler i altres i, especialment, el James Webb són notícia permanent per les dades que aporten. Ja en vaig parlar fa un parell d'anys. Ara, si haguéssim de fer cas dels qualificatius dels mitjans de comunicació, sobretot els digitals, estaríem fregant un canvi de paradigma, cosa que no s'acaba de confirmar mai del tot. Els altres temes científics preferents de la premsa solen ser mèdics o climàtics.

Fa molts anys ensenyava a mirar les estrelles. Per començar, miràvem el cel sense instruments. Així identificàvem estels, constel·lacions i planetes. Calia sortir de la ciutat per tenir una bona visibilitat. Alguna vegada he explicat que si veiem una estrella des dels carrers d'una ciutat i no és a prop de l'oest o l'est de l'horitzó, probablement és Júpiter. En principi, la visió urbana del Sol i de la Lluna no presenta dificultats. Però he visitat ciutats on el cel, de dia, era tan uniformement gris i els núvols tan densos com per no poder distingir fàcilment on era el Sol.

Ara sovintegen associacions d'observadors que disposen de prou mitjans. Recordo quan l'Associació de Naturalistes de Girona va tenir el primer telescopi, als anys vuitanta del segle passat. Cert que ja hi havia una tradició astronòmica viva a les comarques gironines, però l'aparell va significar un canvi fonamental. Vam veure el cometa Halley l'any 1986! Encara conservo fotografies de l'observació de l'eclipsi parcial de sol del 4 de desembre de 1983, a les antigues escoles de Sant Daniel. Cada vegada era més difícil disposar d'unes bones condicions d'observació. Calia desplaçar-se lluny. Des de la zona dels Àngels, una tercera part del cel era víctima de la il·luminació de la ciutat de Girona i de les poblacions de la costa. Després, encara vam topar amb els anuncis amb làser de les discoteques, fins que els van prohibir. Ara proliferen associacions, agrupacions i centres d'observació, alguns amb certificat de cel fosc, tant a les comarques gironines com en altres indrets de Catalunya.

Tanmateix, tot i que s'han fet alguns retocs en la il·luminació urbana, els habitants de les ciutats tenim restringida la visió del cel nocturn.

Una afició encisadora... i sacrificada

L'observació directa o amb aparells senzills, no tant la que es fa amb aparells artificials interposats, té alguna cosa de romàntica. Amb les teves accions, maniobres i comentaris, experimentes la creació efectiva del coneixement. Per aprofitar l'experiència, convé disposar d'un mapa del cel. Abans, els diaris publicaven el mapa del mes. Ara, si es disposa del

programa informàtic adequat, es pot obtenir fàcilment el mapa de cada dia per a qualsevol hora, fins i tot quan la llum del Sol oculta les estrelles. També es pot utilitzar alguna aplicació per al mòbil amb la qual fins i tot es pot veure el cel de l'altre hemisferi i les estrelles del sud. Així vaig poder veure, de nit, el darrer eclipsi de sol, que s'esdevenia a Amèrica del Nord.

Recentment ens ha deixat el catedràtic d'institut figurenc Pere Horts, promotor d'un dels primers centres moderns d'observació de les nostres comarques. El santuari dels Àngels va acollir durant un temps un altre d'aquests observatoris. Eren mostres valuoses d'una dedicació exemplar. Horts també es va dedicar a difondre una campanya contra la contaminació lumínica i la iniciativa per un cel fosc amb documents com el recent «El cel ja no pot esperar».

